BOLALAR KIYIMLARINI LOYIHALASHDA QO'YILADIGAN ASOSIY TALABLAR

Muallif: Abdujabbarova Nazokat

Ta'lim muassasasi: Toshkent Kimyo alaro Universiteti Namangan filiali

Yo'nalish: Liboslar dizayni

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalar kiyimini loyihalashda ahamiyatga olinishi kerak bo'lgan antropometrik, gigiyenik, ergonomik konstruktiv-texnologik, xavfsizlik va estetik talablar yoritiladi. Bolalarning jismoniy o'sish xususiyatlari, kiyimning harakat erkinligiga ta'siri, matolarning fizik xossalari va mahsulot xavfsizligini ta'minlash bilan bog'liq jihatlar tegishli me'yoriy talablar hamda ilmiy ma'lumotlar asosida o'rganiladi.

Kalit so'zlar: bolalar kiyimi, loyihalash, antropometriya, ergonomika, gigiyena, xavfsizlik, to'qimachilik materiallari, konstruksiyalash, funksionallik

Kirish

Bolalar kiyimini loyihalashda mahsulotning tashqi ko'rinishi bilan bir qatorda, bolaning jismoniy rivojlanishi, harakat faolligi, kiyimdan foydalanish sharoiti va xavfsizligi ham hisobga olinishi zarur. Santiago, Cabral va Cunha bolalar uchun funksional kiyim yaratishda foydalanuvchi ehtiyojlarini o'rganish, material va texnologiyalarni to'g'ri tanlash, qulaylik, xavfsizlik hamda estetik xususiyatlarni birgalikda hisobga olish muhimligini ta'kidlaydilar [1].

Bolalar kiyimining qulayligi tana o'lchamlariga moslik, harakatlanish erkinligi va kiyimning foydalanish jarayonidagi xususiyatlari bilan bog'liq. Muminovaning tadqiqotida kiyim materiallarini tanlashda bolaning fiziologik rivojlanishi, organizmning termoregulyatsiyasi va kiyim qulayligini ta'minlovchi xususiyatlarga e'tibor qaratilgan [2]. Shu bilan birga, bolalar kiyimi xavfsizligini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda mahsulotni loyihalash va ishlab chiqarishda xavfsizlik talablarini hisobga olish zarurligi qayd etilgan [3].

Shu sababli bolalar kiyimini loyihalash jarayonida antropometrik, gigiyenik, ergonomik, konstruktiv-texnologik, xavfsizlik va estetik talablarni o‘zaro uyg‘un holda ko‘rib chiqish lozim. Bunday yondashuv bolalarning ehtiyojlariga mos, qulay va xavfsiz kiyim mahsulotlarini ishlab chiqishga xizmat qiladi [1; 3].

1. Bolalar kiyimini loyihalashda antropometrik talablar

Antropometrik talablar kiyim konstruksiyasini inson tanasining o‘lchamlari va tuzilishiga muvofiq ishlab chiqishni nazarda tutadi. Bolalar tanasi o‘sish va rivojlanish jarayonida o‘zgarib borishi sababli kiyim o‘lchamlarini belgilashda bolaning yosh xususiyatlari bilan birga tana o‘lchamlari va kiyimning mo‘ljallangan vazifasini ham hisobga olish kerak [1; 2].

Kiyimning yelka, ko‘krak, bel, yeng va buyum uzunligi kabi o‘lchamlari bolaning tana tuzilishiga mos bo‘lishi zarur. Noto‘g‘ri tanlangan o‘lchamlar kiyimning noqulay bo‘lishiga va tabiiy harakatlarning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Bolalar kiyimida o‘lchamlarning mosligi hamda tana harakatlarini hisobga olish masalalari funksional kiyim loyihalashga oid tadqiqotlarda muhim omillar sifatida ko‘rsatilgan [1].

Shunday qilib, kiyim konstruksiyasini ishlab chiqishda antropometrik ko‘rsatkichlar, yoshga xos xususiyatlar va foydalanish sharoitlari o‘zaro muvofiqlashtirilishi kerak. Bu talab kiyimning tanaga mos tushishi, harakatlanish qulayligi va kundalik foydalanishga yaroqliligini ta’minlashga yordam beradi [1; 2].

2. Gigiyenik talablar va material tanlash

Bolalar kiyimini loyihalashda materiallarning gigiyenik xususiyatlari muhim o‘rin tutadi. Materialning havo va namlik almashinuviga ta’siri, issiqlikni saqlash xususiyati, yumshoqligi hamda teriga tegishdagi qulayligi kiyimning umumiy foydalanish xususiyatlariga ta’sir ko‘rsatadi. Bolalar kiyimiga oid funksional materiallar tahlilida material tanlashda qulaylik, salomatlik va foydalanish vazifalarini birgalikda hisobga olish zarurligi ta’kidlangan [1]. Muminova ham kiyim materiallari va bolaning fiziologik xususiyatlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rgangan [2].

Material tanlashda kiyimning mavsumiy vazifasi va foydalanish muhiti hisobga olinishi lozim. Issiq sharoitda kiyiladigan mahsulotlarda havo o‘tkazuvchanligi va namlikni boshqarish xususiyatlari muhim bo‘lsa, sovuq mavsum kiyimlarida issiqlikni saqlash hamda tashqi muhitdan himoyalash xususiyatlari ustuvor bo‘lishi mumkin. Funksional to‘qimachilik materiallari bo‘yicha tadqiqotlarda kiyim xususiyatlarini uning mo‘ljallangan vazifasiga moslashtirish zarurligi ko‘rsatilgan [1].

Paxta kabi tabiiy tolalar bolalar kiyimida keng qo‘llanadigan materiallar qatoriga kiradi. Biroq matoning qulayligi va gigiyenik xususiyatlarini faqat tola turiga qarab baholash yetarli emas. Materialning tuzilishi, zichligi, ishlov berish usuli va tayyor mahsulotning xususiyatlari ham hisobga olinishi kerak [1]. Shu sababli material tanlashda kiyimning vazifasi va undan foydalanish sharoitiga mos xususiyatlarni baholash muhimdir.

Bundan tashqari, kiyim materiallari hamda unga ishlov berishda qo‘llanadigan moddalar xavfsizligiga e’tibor qaratish lozim. Bolalar kiyimi xavfsizligiga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqotda mahsulotni ishlab chiqishda xavfsizlik mezonlari va me’yoriy talablarni hisobga olish zarurligi ta’kidlangan [3]. Muayyan materialning xavfsizligi esa uning tarkibi va tegishli sinov natijalariga qarab baholanishi kerak.

3. Ergonomik va funksional talablar

Ergonomik talablar kiyimning bolaning tana harakatlari va kundalik faoliyatiga mosligini ifodalaydi. Bolalar yugurish, sakrash, egilish, o‘tirish va o‘yin davomida turli harakatlarni bajaradi. Shu sababli kiyim konstruksiyasi harakatlanish erkinligini ta’minlashi, tananing faol qismlarida ortiqcha siqilish yoki noqulaylik yuzaga keltirmasligi kerak [1; 4].

Yeng, yelka, tirsak va tizza kabi harakat faol bo‘lgan sohalarda kiyim konstruksiyasining to‘g‘ri tanlanishi muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo‘ljallangan maxsus kiyim modellarini o‘rgangan Jurayeva va Nabidjonova kiyimning qulayligi, xavfsizligi va erkin harakatlanishga imkon berishini muhim

ko‘rsatkichlar sifatida tahlil qilganlar [4]. Ushbu jihatlar bolalar kiyimini loyihalashda ergonomik talablarning ahamiyatini ko‘rsatadi.

Funksionallik kiyimning belgilangan vazifani bajarish qobiliyatini anglatadi. Kundalik kiyimni kiyish va yechish qulayligi, faol harakatlarga mosligi hamda ob-havo sharoitiga qarab himoya xususiyatlariga ega bo‘lishi funksional loyihalashning muhim jihatlaridir [1]. Mahsulotning vazifasi va foydalanuvchi ehtiyojlarini loyihalash jarayonining dastlabki bosqichidan hisobga olish funksional bolalar kiyimini yaratishga yordam beradi [1].

Shunday qilib, ergonomik va funksional talablar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, kiyimning tana o‘lchamlariga muvofiqligi, harakat erkinligini ta’minlashi va kiyishda qulaylik yaratishi bolalarning kundalik ehtiyojlariga javob beradigan mahsulotlarni ishlab chiqishda muhim mezonlar sanaladi.

4. Konstruktiv-texnologik talablar

Konstruktiv-texnologik talablar kiyim detallarining o‘zaro mosligi, konstruksiyaning to‘g‘ri ishlab chiqilishi, tikuv choklarining sifati va mahsulotning foydalanish davomida o‘z xususiyatlarini saqlashiga qaratiladi. Funksional bolalar kiyimini loyihalashga oid tadqiqotda kiyimning konstruksiyasi, materiallar va ishlab chiqarish imkoniyatlarini birgalikda hisobga olish muhimligi qayd etilgan [1].

Kiyimni ishlab chiqarishda choklar, mahkamlash vositalari va bezak elementlarining mustahkamligi hamda joylashuvi e’tiborga olinishi kerak. Bu jihatlar tayyor mahsulotning foydalanish qulayligi va xavfsizligiga ta’sir ko‘rsatadi. Bolalar kiyimining xavfsizlik parametrlariga bag‘ishlangan tadqiqotda mahsulot konstruksiyasini ishlab chiqishda xavf tug‘dirishi mumkin bo‘lgan elementlarni baholash zarurligi ko‘rsatilgan [3].

Mahsulotning yuvish va parvarishlash jarayonida o‘z xususiyatlarini saqlashi ham kiyim sifatining muhim jihatlaridan biridir. Materiallar va texnologiyalarni tanlashda kiyimning mo‘ljallangan vazifasi, amaliy foydalanish sharoiti va ishlab chiqarish imkoniyatlarini birgalikda baholash kerak [1]. Shu asosda konstruktiv yechimlar, materiallar va tikish texnologiyalari o‘zaro muvofiqlashtirilishi lozim.

5. Bolalar kiyimida xavfsizlik talablari

Xavfsizlik bolalar kiyimini loyihalashdagi asosiy talablardan biridir. Kiyimning ayrim konstruktiv elementlari, jumladan, shnurlar, tortmalar va mahkamlash vositalari noto‘g‘ri tanlangan yoki joylashtirilgan taqdirda xavf tug‘dirishi mumkin. Prete, Emidio va Martins bolalar uchun moda mahsulotlarini ishlab chiqishda xavfsizlik parametrlarini hisobga olish hamda tegishli standartlarga tayanish zarurligini o‘rganganlar [3].

EN 14682:2014 standarti bolalar kiyimidagi shnur va tortma elementlar uchun xavfsizlik talablarini belgilaydi. Unda kiyimning bosh, bo‘yin va boshqa sohalaridagi shnurlar bilan bog‘liq xavflarni kamaytirishga qaratilgan talablar keltirilgan [5]. Shu sababli bolalar kiyimini loyihalashda erkin osilib turadigan yoki buyumlarga ilinib qolishi mumkin bo‘lgan elementlar alohida tekshirilishi zarur.

Tugma, fermuar, ilgak va boshqa mayda detallarning mustahkam biriktirilishi, shuningdek, o‘tkir yoki noqulay qismlarning mavjud emasligi ham mahsulot xavfsizligini baholashda hisobga olinadi. Bolalar kiyimining xavfsizligi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar mahsulotni loyihalashda xavfsizlik talablarini faqat yakuniy tekshiruv bosqichida emas, balki ishlab chiqish jarayonining o‘zida hisobga olish muhimligini ko‘rsatadi [3].

Demak, kiyim xavfsizligini ta’minlash uning konstruktiv yechimlari, qo‘llaniladigan materiallar va dekorativ unsurlarni tanlash bilan chambarchas bog‘liq. Libosni loyihalashda amaldagi standartlar talablari hamda mahsulot mo‘ljallangan bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olish zarur.

6. Estetik talablar va yoshga mos dizayn

Bolalar kiyimining estetik xususiyatlari rang, shakl, naqsh, bezak va umumiy kompozitsiya orqali namoyon bo‘ladi. Kiyimning tashqi ko‘rinishi uning vazifasi, mo‘ljallangan yosh guruhi va foydalanish muhiti bilan uyg‘un bo‘lishi kerak. Santiago, Cabral va Cunha bolalar funksional kiyimini loyihalashda estetik talablar bilan amaliy xususiyatlarni muvofiqlashtirish zarurligini ta’kidlaydilar [1].

Ranglar, naqshlar va bezak elementlarini tanlashda dizayn yechimlari bilan bir qatorda kiyimning qulayligi va xavfsizligi ham hisobga olinishi lozim. Jurayeva va Nabidjonovaning maktabgacha yoshdagi bolalar uchun maxsus kiyim modellariga bag‘ishlangan tadqiqotida estetik xususiyatlar funksional, gigiyenik va xavfsizlik jihatlari bilan birgalikda ko‘rib chiqilgan [4].

Dekorativ elementlar libosning tashqi ko‘rinishini yanada jozibador qilishi mumkin, ammo ular bolaning erkin harakatlanishiga to‘sqinlik qilmasligi va xavfsizligiga tahdid solmasligi lozim. Shu sababli badiiy bezak yechimlarini tanlashda kiyimning konstruktiv tuzilishi, material xususiyatlari hamda foydalanish maqsadi o‘zaro muvofiqlashtirilishi zarur.

Xulosa

Bolalar kiyimini loyihalashda yuqorida aytib o’tilgan talanlarni birgalikda inobatga olish zarur hisoblanadi. Shuningdek har bir yosh doirasi uchun muhim bo’lgan talablar qo’shib boriladi. Misol uchum maktab yoshidagi bolalar uchun libos loyihalashda harakat erkinligi qulaylik va estetik xususiyatlarini inobatga olish zarur. Xulosa qilib aytganda bolalar kiyimini yaratishda nafaqat tashqi ko’rinish balki, yuqorida aytib o’tilgan talablarni hisobga olgan holda yaratish tavsiya qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Santiago D., Cabral I., Cunha J. Children’s Functional Clothing: Design Challenges and Opportunities. *Applied Sciences*. 2024; 14(11): 4472. https://doi.org/10.3390/app14114472.
2. Muminova U. T. The Influence of Physiological Aspects of the Development of the Child’s Body on the Choice of Materials for Children’s Clothing. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*. 2022; 11: 149–153. https://ajird.journalspark.org/index.php/ajird/article/view/417.

3. Prete L. G. P., Emidio L. F. B., Martins S. B. The Conception of Fashion Products for Children: Reflections on Safety Parameters. *Work*. 2012; 41(Suppl. 1): 1252–1260. https://doi.org/10.3233/WOR-2012-0665-1252.
4. Jurayeva M. A., Nabidjonova N. N. Analysis of Recommended Models for Special Clothes of Preschool Children. *American Journal of Applied Science and Technology*. 2025; 5(6): 105–109. https://doi.org/10.37547/ajast/Volume05Issue06-24.
5. EN 14682:2014. *Safety of Children's Clothing — Cords and Drawstrings on Children's Clothing — Specifications*. European Committee for Standardization.